

Arnold, Stanisław

Ś. p. Gustaw Manteuffel

Przegląd Historyczny 22, 272-273

1919-1920

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

kimi niemal ważniejszymi zbiorami archiwalnymi. Dłuższy czas spędził w Szwecji i w archiwach rosyjskich. Dzięki nader bystrej inteligencji i doskonałej pamięci, osiągnął z czasem dokładną znajomość całokształtu rozrzuconych po świecie poloników, a równocześnie niezwykłą biegłość w odczytywaniu tekstów, zwłaszcza ruskich i niemieckich.

Studja swe poświęcał głównie epoce Wazów ze szczególnym uwzględnieniem konfliktu polsko-szwedzkiego.

W pracy swej wykazywał Kordzikowski wytrwałość, a nawet zaciekłość godną tym większego szacunku, że pracę tę prowadził w niezwykle skromnych, niejednokrotnie bardzo ciężkich warunkach materialnych, odmawiając sobie wszystkiego, a nie szcędząc nakładów tylko tam, gdzie chodziło o nową zdobycz naukową.

Z wytrwałością łączyła się ścisłość i dokładność posunięta do tego stopnia, że całe lata, a nawet całe dziesiątki lat strawił Kordzikowski na kompletowaniu źródeł dla planowanych przez siebie monografji. Przesadne pojmowanie zasad heurystycznych i wieczny skrupuł niedostatecznego przygotowania do rozpoczęcia pracy konstrukcyjnej stały się też powodem, że spuścizna po ś. p. Józefie Kordzikowskim z wyjątkiem artykułów w poważnej prasie periodycznej i jedynej bodaj pracy wydawniczej z zakresu źródeł wieku XVII, rozpoczętej w czasie wojny, składa się prawie wyłącznie z ogromnej ilości rękopiśmiennych materiałów. Cała wartość naukowa zebranych przez Kordzikowskiego materiałów uwydatni się w całej pełni dopiero po udostępnieniu ich ogółowi, o moralnej wszakże i kulturalnej wartości człowieka, który całego ogromu tej pracy dokonał, świadczą te pieczołowitą rękę po wszystkich krańcach Europy zbierane kartki już dzisiaj aż nadto wymownie.

Dr. K. Konarski.

Ś. p. GUSTAW MANTEUFFEL ur. 18.XI 1832, zm. 24.IV 1916. Z kresowego ryercstwa rodem — kresowy uczoney. Taki, jakich miała Polska na wszystkich swych rubieżach: głębokim uczuciem przywiązany do ziemi rodzinnej, a zarazem pomny wielkich, tradycyjnych więzi z Rzeczypospolitą, kompozytor, krytyk muzyczny i artystyczny, historyk sztuki, badacz dziejów politycznych i społecznych Inflant, wreszcie, popularyzator i pracownik na polu oświaty wśród ludu łotewskiego — oto szereg etapów, przez które działalność tego niez mordowanego uczonego przechodziła. Od chwili ukończenia wydziału prawnego na uniwersytecie dorpackim, od r. 1857 aż po ostatnie lata swego życia (do r. 1912) na chwilę nie składa pióra, które dopiero ciężka niemoc wytrącić miała ze starczej ręki.

Na polu historycznym rozpoczął pracę najpóźniej, ale za to tym usilniej oddał się jej i poświęcił. Zakresu badań nie ograniczył do jednej tylko dziedziny życia, ale z równym zainteresowaniem śledził ogólne warunki rozwoju kulturalnego, jak i społecznego i politycznego. Kiedy po kilku drobniejszych przyczynkach dał w r. 1879 większe dzieło, zatytułowane „*Inflanty polskie*“, bieg jego studjów został już programowo wytknięty: połączyć olbrzymie wiadomości naukowe, odnalezione żmudną drogą poszukiwań historycznych, z żywym a barwnym ujęciem konstrukcyjnym, tak, by rezultat dawał i konkretny dorobek naukowy i zaznajamiał szerszy ogół — zarówno miejscowy, inflancki, jak i dalszy, polski — z bogatą przeszłością Inflant — oto pierwsze i bezpośrednie zadanie działalności naukowej zmarłego. Czy to będą szkice z zakresu historii sztuki i cywilizacji, w rodzaju *Listów z nad Bałtyku* (Przegl. powszechny, r. 1885—1888 ¹⁾, lub *Pierwiastków cywi-*

¹⁾ W całości druk., Kraków, 1889.

lizacji nad dolną Dźwiną (Ateneum, r. 1894), czy też mniejsze i większe artykuły w Słowniku Geograficznym, w którego opracowaniu bierze żywy udział przez cały czas trwania wydawnictwa (obok szeregu pomniejszych artykułków, najważniejsze: „Inflanty” w t. III, „Kirchholm” w t. IV, „Kurlandja” w t. IV, „Łotysze” t. V) — wszędzie podkreślona powyżej cecha twórczości występuje jasno i wyraźnie. Pracami swemi zasila Przewodnik nauk. i liter. oraz Przegląd powszechny. W pierwszym drukuje: „Upadek państwa inflanckiego” (1894 r. i odb.), „Cywilizacja, literatura i sztuka nad Bałtykiem” (1895 i odb., Lwów, 1896), „Dorpat i b. uniwersytet dorpacki” (1897, i odb. 1898), wreszcie „Djarjusz postów inflanckich, delegowanych we wrześniu 1561 r. do ks. Alberta Pruskiego przez Zakon Krzyżacko-inflancki” (r. 1901); w drugim daje: „Przewroty w dziejach księstwa Kurlandzkiego XVIII w.” (1896 i odb.), „Księstwo inflanckie XVII i XVIII stul.” (1897 i odb.), „Przyczynę do dziejów Kościoła w Inflantach i Kurlandji” (1901); temat ostatni — t. j. dzieje kościoła w Inflantach — porusza jeszcze kilkakrotnie, dając ciekawe przyczynki w studjum: „Z dziejów Kościoła w Inflantach i Kurlandji” (Kwart. Histor., t. 16, r. 1902) rozszerzonym i drukowanym później pod tym samym tytułem w r. 1905. Nie sposób zresztą wyliczać wszystkich prac zmarłego uczonego; streszczając się, musimy jednak wspomnieć o jego współudziale w wydawnictwie Wielkiej Encyklopedji Ilustrowanej, gdzie drukuje od r. 1895 szereg artykułów („Inflanty”, t. 30; „Got. Kettler”, t. 35; „Przegląd dziejów Kurlandji”, t. 42 i w. in.) i Kwartalniku historycznym (od r. 1890 recenzje z literatury histor., odnoszące się do Inflant i Kurlandji); działalność informacyjno-sprawozdawczą przynosi artykuł w Przeglądzie Historycznym w r. 1906, t. II, p. t.: „Z inflanckiej literatury historycznej” oraz „Bibliografia inflancko-polska”, (lata 1567—1905) druk. w Rocznikach Tow. Przyj. Nauk. w Poznaniu (t. 32, r. 1905). Wreszcie wymienić należy studia z zakresu badań heraldycznych, które, prócz szeregu recenzji prac z tego działu, pomieszczanych w Kwartalniku Historycznym, dały oddzielną monografię, zatytułowaną: „O starodawnej szlachcie krzyżacko-polskiej na kresach inflanckich” (Mies. herald., r. 1912 i odb.).

Oto — w sumarycznym, a niepełnym ujęciu — dorobek naukowy zmarłego uczonego. Z olbrzymim rozmachem naszkicowany, staje przed oczami obraz dziejów inflanckiego zakątka kresowego, wyświetlający z przedziwnym mistrzostwem cały ogrom zagadnień, które w historii dawnego państwa Braci mieczowych snuły się od czasów najdawniejszych aż po chwilę obecną. A twórca tego obrazu — tak rzadko spotykany typ historyka-artysty — staje godnie w szeregu naszych zasłużonych pracowników na polu historii, tych — co budowali polską Naukę — niezapomnianych i „nieśmiertelnych“.

St. Arnold.

Ś. p. JAN SYGAŃSKI. W roku ubiegłym zmarł poważny pracownik na niwie historii polski, ks. Jan Sygański, członek Tow. Jezusowego. Ks. J. Sygański pozostawił po sobie następujące prace i publikacje historyczne: 1) *Nowy Sącz, jego dzieje i pamiątki dziejowe*. Szkic historyczny. 1892. 2) *Nowy Sącz w epoce Wazów*. Przew. n. i lit. 1899 — 1900. Odb. Lwów 1900. 3) *Historja Nowego Sącza*, t. I — III, Lwów 1900 — 1902. 4) *Cechy: malarze i rzeźbiarze (XVII w.) w Nowym Sączu*. Spr. hist. Szt. t. VI. 5) *Dawne zabytki dziejowe Nowego Sącza*. Przew. n. i lit. 1901. 6) *Arendy klasztoru starosądeckiego w XVI i XVII w.* Przew. n. i lit. 1903. Odb. Lwów 1903. 7) *Analecta sandeckie do XVI i XVII w.* Lwów 1905. 8) *Św. Stanisław Kostka, patron Lwowa*. Lwów 1906. 9) *Z życia domowego szlachty sandeckiej w epoce Wazów*. Przew. n. i l. 1910. Odb. Lwów 1910. 10) *Indygenat Działotów (1662)*. Mies. Herald. 1910. 11) *Parafja Zubcze od r. 1655 do 1836*. Mies. Herald. 1910. 12) *Z notat heraldyczno-genealogicznych*.